

**АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 р., м. Одеса

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE INSTITUTION "SOUTH UKRAINIAN NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER K.D. USHYNsky"
MOLDOVA STATE UNIVERSITY
UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION, KRAKOW
VILNIUS UNIVERSITY
JOHNS HOPKINS UNIVERSITY
ODESA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER H. S. SKOVORODA
CLASSICAL PRIVATE UNIVERSITY
VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY**

**ACTUAL PROBLEMS
OF PRACTICAL PSYCHOLOGY**

Collection of scientific works
International Scientific and Practical Internet Conference

May 16, 2025

Odesa – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В КРАКОВІ
ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ДЖОНСА ГОПКІНСА
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 року

Одеса – 2025

UDK 001+159.9 (063)
ВБК 72+88.4

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Бойків А. С.317

МОДЕЛЬ ОПИТУВАННЯ ПРО ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН «ТРИ ЦЕНТРИ ЛЮДИНИ» В ПРОЦЕСІ ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ/УЧАСНИЦЬ БОЙОВИХ ДІЙ

Борисова О.О.321

ОСОБЛИВОСТІ РАННІХ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ У СТАРШОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Панченко М. О., Денисенко А.О.324

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА ТРИВОЖНОСТІ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Набока О. О.327

Секція V.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ – ВЗАЄМОДІЯ ПСИХОЛОГА, УЧИТЕЛЯ І БАТЬКІВ.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВУ КОНФЛІКТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Багулова В., Оверчук В.330

РОЛЬ ЕКЗОГЕННИХ ФАКТОРІВ У ФОРМУВАННІ НЕГАТИВНОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ

Бичко К.А., Таран О.П.336

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Гончаренко І. О., Макаренко Н. М.339

БАТЬКІВСЬКА ЛЮБОВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВЗАЄМИНИ

Калюжна П.І., Денисенко А.О.341

РЕАКЦІЯ НА ВАЖКИЙ СТРЕС І ПОРУШЕННЯ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Кириченко В. А., Мітіна С. В.344

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ТА ПРОЯВІВ СХИЛЬНОСТІ ДО БРЕХНІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Ліпецька Л.О.346

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ І ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕРШОКУРСНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Панасюгіна В., Оверчук В.351

ВПЛИВ ДИТЯЧОЇ ПСИХОТРАВМИ НА ФОРМУВАННЯ ДИСФУНКЦІЙНИХ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

Пестерева К.С., Чугуєва І.Є.357

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АВА-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З РАС

Погрібний Г.С., Грек О.М.359

рівня конфліктності та формування конструктивних стратегій поведінки у підлітків.

Література:

1. Дьяченко М. І., Кандибович Л. А. Психологія конфлікту: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 212 с.
2. Крайлюк О. М. Психологія підлітка: теорія і практика. Київ: Академвидав, 2017. 256 с.
3. Стюарт Дж. Мистецтво комунікації. Як встановлювати контакти, слухати і розуміти. Харків: Віват, 2018. 320 с.
4. Бар-Он Р. Емоційний інтелект: теорія, оцінка, розвиток. Журнал прикладної психології. 2006. №4. С. 40–52.
5. Еріксон Е. Ідентичність: юність і криза. Київ: Основи, 2002. 272 с.
6. Елкінд Д. Егоцентризм у підлітковому віці. Психологія розвитку. 2005. №2. С. 13–21.
7. Козак О. М. Агресивність та її прояви у підлітків. Психологія і суспільство. 2021. №1. С. 56–63.
8. Taylor J.A. A personality scale of manifest anxiety. Journal of Abnormal and Social Psychology. 1953. 48(2). P. 285–290.
9. Eysenck H.J. Dimensions of Personality. London: Routledge & Kegan Paul, 1947.
10. Buss A.H., Durkee A. An inventory for assessing different kinds of hostility. Journal of Consulting Psychology. 1957. 21(4). P. 343–349.

РОЛЬ ЕКЗОГЕННИХ ФАКТОРІВ У ФОРМУВАННІ НЕГАТИВНОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ

Бичко К.А., Таран О.П.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Проблема впливу екзогенних факторів та їх роль на формування негативного дитячого досвіду, набула особливої актуальності в останні роки. Одним із найбільш проблемних подій, що значно підсилило її актуальність, стало повномасштабне вторгнення, що спричинило переживання дорослими та дітьми в Україні хронічного стресом, втратою відчуття безпеки, порушенням родинних взаємозв'язків.

Так, з огляду на дослідження (Karatzias et al., 2023), проведеного на вибірці 2004 дорослих в Україні влітку 2022 року, виявило актуалізацію проблеми психічного здоров'я через високий рівень травматизації, що зумовлена війною [7]. Також, E. Pfeiffer, M. Garbade, C. Sachser вказують, що українські діти та підлітки відмічають велику кількість травматичних подій і симптомів, пов'язаних з травмою, що може мати довготривалий негативний вплив на їхній соціально-емоційний розвиток та якість життя [8].

Дослідники зазначають, що діти та підлітки, через перебування на критично важливому етапі свого розвитку є вразливими до виникнення травматичних переживань та як наслідок формування психічних розладів. Саме тому значну роль відіграє підтримка з боку батьків або опікунів, які мають сприяти психологічному відновленню дитини. Своєчасне задоволення потреб молодого покоління у сфері ментального здоров'я має бути визначене головним пріоритетом, щодо зменшення загального рівня психічних розладів серед населення в майбутньому [6].

Мета статті: проаналізувати роль впливу стресових екзогенних факторів на формування негативного дитячого досвіду.

Об'єктом дослідження: негативний дитячий досвід.

Предметом дослідження нашої роботи: роль екзогенних факторів у формуванні негативного дитячого досвіду.

За визначенням Д. Джексона Наказавої, негативний дитячий досвід є сукупністю різноманітних досвідів, що характеризуються впливом страшних, хронічних непередбачуваних чинників стресу за умов відсутності підтримки дорослих у проживання цих труднощів [4, с.18-19]. Тобто до таких досвідів належать такі події як: емоційне, фізичне, сексуальне насильство та життя в умовах дисфункційної родини.

Також, Д. Джексона Наказова наголошує, що травматичний досвід, пережитий у дитинстві, не зникає безслідно, а закарбовується на рівні тіла й мозку. Він здатен змінювати перебіг психофізіологічних процесів, впливати на формування поведінкових реакцій та адаптаційних стратегій особистості. Такий вплив не обмежується лише психічною сферою, а й виявляється у тісному зв'язку між дитячими травмами та соматичними захворюваннями в дорослому житті [4].

Дослідження Adverse Childhood Experiences Study (Felitti & Anda, 1998) виявило, що наявність таких чинників, як насильство в сім'ї, втрата батьків, нехтування базовими потребами, психічні хвороби батьків або залежності – суттєво підвищують ризик формування широкого спектру психоемоційних та соматичних розладів. Довготривалий негативний досвід у дитячому віці здатен кардинально змінити нейробіологічні процеси, що відбуваються в мозку дитини. Він впливає на роботу генів, які регулюють гормональний баланс, призводячи до постійного стану стресової готовності організму. Такий тип гіперактивації імунної відповіді, зокрема через надмірне вироблення цитокінів, формує вразливість до широкого спектру хронічних захворювань у дорослому віці — навіть за умови здорового способу життя після досягнення зрілості.

У період раннього психоемоційного розвитку дитина надзвичайно залежна від зовнішнього впливу, оскільки системи нервової регуляції та емоційного самоконтролю ще не досягли своєї зрілості. Саме тому, різного роду зовнішні порушення, зокрема дефіцит підтримки, емоційна холодність, конфліктна атмосфера чи критичні моделі поведінки можуть формувати базовий негативний досвід, який надалі впливатиме на психічну стабільність, здатність до соціальної взаємодії та самооцінку. Важливу роль відіграє саме хронічність або повторюваність травматичних подій, а також відсутність підтримуючого оточення, здатного допомогти дитині справитися з емоційними навантаженнями [4].

На думку українських науковців Л. Коровіної, Т. Запорожець та В. Козакевич на формування негативного дитячого досвіду мають зовнішні (екзогенні) фактори, такі як умови, у яких зростає дитина. Соціальне середовище, шкідливі звички дорослих, їхня байдужість до потреб дитини, неякісне харчування, забруднене довкілля та часті медичні втручання можуть призводити до затримки розвитку, підвищеної тривожності й формування психосоматичних розладів. Такі умови не лише погіршують фізичний стан, а й залишають

глибокий емоційний слід, спричиняючи недовіру, страх і відчуття безпорадності, що впливають на особистість у дорослому віці [3].

З огляду на думки М. Вілкінсон, можна припустити, що вплив раннього стресу та досвіду жорстокого поводження з дитиною запускає складний ланцюг нейробіологічних змін, які здатні суттєво змінити траєкторію розвитку мозку. Враховуючи поступове й тривале дозрівання мозкових структур, ці порушення можуть мати не лише негайний ефект, але й довготривалі наслідки для формування когнітивних, емоційних і поведінкових функцій у майбутньому [2].

Як зазначає Б. Вван дер Колк, що через довгий час після хворобливих подій спогади про них можуть відродитись за найменшого натяку на небезпеку – порушені нейронні контури мозку знову активізуються, провокуючи виділення величезних доз гормонів стресу. Це породжує сильні негативні емоції та реальні фізичні відчуття, а також провокує імпульсивні та агресивні дії. В нормальних умовах гормони стресу мали би активізувати організм для швидкої відповіді на небезпеку, а після цього — сприяти швидкому поверненню до стабільного стану. Проте у людей із ПТСР цей механізм порушується: навіть після зникнення загрози сигнали, що запускають реакцію «бий, біжи або завмири» продовжують надходити, ніби небезпека все ще присутня [1].

Р. Сапольські вивчаючи стрес у приматів, вказує, що соціальне середовище й відсутність контролю над стресовими ситуаціями є критичними факторами в розвитку хронічного дистресу. Автор звертає увагу на те, що дитячий мозок і нервова система особливо вразливі до зовнішніх впливів. На основі його висновків, можна зробити припущення, що у ситуаціях, коли дитина росте в умовах нестабільності чи агресії, її біологічна система адаптується до цього як до норми, що надалі проявляється підвищеною тривожністю, підозрілістю до навколишнього світу та навіть соматичними розладами [5].

Усі ці підходи дозволяють скласти багатовимірне уявлення про механізми, через які екзогенні фактори залишають відбиток на психіці дитини, формуючи специфічні патерни реагування, що можуть зберігатися на все життя. Психосоматичні наслідки у дорослих, через наявність дитячого негативного досвіду є перспективою для нашого подальшого дослідження.

Література:

1. Ван дер Колк Б. Тіло веде лік. Харків: Віват, 2022. 624 с.
2. Вілкінсон М. Як змінюється психіка під час терапії. Емоції, прив'язаність, травма й нейробіологія, Київ: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2024. 384 с.
3. Коровіна Л.Д., Запорожець Т. М., Козакевич В. К. Вплив екзогенних чинників на соматичне здоров'я та автономну нервову регуляцію у дітей та молоді. Монографія. Полтава: «Інфо-освіта», 2019. 188 с.
4. Наказава Джонсон Д. Уламки дитячих травм. Чому ми хворіємо і як це припинити, Київ: Book Chef, 2025. 384 с.
5. Сапольські Р. Біологія поведінки. Причини доброго і поганого в нас, Київ: Наш Формат, 2021. 672 с.
6. Karatzias T., Shevlin M., Ben-Ezra M., McElroy E., Redican E., Lourison Vang M., Cloitre M., W. K. Ho G., Lorberg B., Martsenkovskiy D., Hyland P. War exposure, posttraumatic stress disorder, and complex posttraumatic stress disorder among parents living in Ukraine during the Russian war. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 2023. Vol. 147(3). P. 276–285. URL:

https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/acps.13529?getft_integrator=tfo&src=getft&utm_source=tfo

7. Pfeiffer E., Beer R., Birgersson A., Cabrera N., Cohen J. A., Deblinger E., Garbade M., Kirsch V., Kostova Z., Larsson M., Mannarino A., Moffitt G., Onsjö M., Ostensjö T., Sachser C., Vikgren A., Weyler Mueller H., Klymchuk V., Implementation of an evidence-based trauma-focused treatment for traumatised children and their families during the war in Ukraine: a project description, *European Journal of Psychotraumatology*. 2023. Vol. 14, No 2. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20008066.2023.2207422#abstract>
8. Pfeiffer E., Garbade M., Sachser C. Traumatic events and posttraumatic stress symptoms in a treatment-seeking sample of Ukrainian children during the war. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*. 2024. Vol. 18, No 25. URL: <https://doi.org/10.1186/s13034-024-00715-1>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Гончаренко І. О., Макаренко Н. М.,

Криворізький державний педагогічний університет

Актуальність теми дослідження особливостей розвитку стресостійкості дітей підліткового віку набуває особливого значення у контексті впливу воєнного конфлікту, в якому перебуває наша держава досить тривалий час. Війна негативно впливає на всіх: і на дорослих, і на дітей, посилює стрес, змушує хвилюватися за своє життя та життя близьких, несе невизначеність майбутнього. Особливо гостро реагують на це підлітки, війна має найбільш руйнівний вплив на їхній психоемоційний стан. Тривалий вплив травматичних умов війни призводить до проживання негативних емоцій, зниження рівня стресостійкості, що у свою чергу позначається на ментальному та фізичному здоров'ї дитини.

Багато вчених-психологів у своїх працях досліджували стрес та стресостійкість особистості. Так, Г. Сельє та Л. Орбелі розглядали стресостійкість як адаптаційну енергію, яка виникає на певній стадії стресу. У рамках дослідження стресостійкості видатні вчені Р. Лазарус, С. Фолкман, Р. Коста, А. Біллінгс, Р. Мус та ін. аналізували індивідуальні методи подолання стресу. Дж. Віткін, Л. Китаєв -Смик, В. Татенко, О. Черепанова, М. Борневасер, Д. Грінберг, Г. Купер, Л. Леві вивчали особливості різноманітних стресових станів.

У сучасній психології проблемі стресостійкості увагу присвятили: К.Журба [1], С. Лукомська [2], Н. Макаренко [3], О. Щербакова[4] та інші.

Проблема підвищення рівня стресостійкості дітей підліткового віку досить гостро стоїть у реаліях воєнного сьогодення, адже під впливом негативних факторів війни виникає багато стресорів, які травмують ще не сформовану психіку підлітків, призводячи до негативних наслідків для здоров'я. У наукових джерелах стресостійкість розглядається як інтегративна психологічна характеристика, що виявляється у здатності підлітка зберігати внутрішню стабільність та конструктивну поведінку в умовах дії стресогенних факторів.

О. Щербакова у своєму дослідженні зазначає, що діти підліткового віку, котрим довелося жити в період війни, досить болісно реагують на негативні події сьогодення, що у свою чергу призводить до вагомого удару по емоційному,